

SAATEKS

Õpsiku 7 number on ilmunud Eesti Lugemisühingu juhatuse soovil ja on pühendatud lugemisühingu tegemistele. 15. juunil 2015 tähistavad mitu lugemisühingu projekti oma suuremat või väiksemat ümmargust tähtpäeva.

Kõikide õnnitlejate ja juubeldajatega ühinedes loodab Õpsik, et ühingu jätkub erksat meelt ka uute tegevussuundade arendamiseks.

Toimetaja

MARE MÜRSEPP

TERE, TÄHENÄRIJA!

Tähenärija. ERR, fotograaf Ülo Josing.

Õpsikule annab intervjuu Lugemispesa liikumise eestvedaja ja Eesti Lugemisühingu juhatuse liige Maili Liinev

Õpsik: Hea Maili! Lisaks paljudele varem teadaolnud rollidele on viimasel aastal Sind näha saanud ka käpiknukuna. Kuidas tuli mõte teha Tähenärija saateid?

Maili Liinev: Kanalis ETV 2 on saade Lastetuba. Selle saate toimetaja Kadi Katariina Priske pöördus minu poole, et saada täpsemalt teada, mis on lugemispesa ja kuidas seda ideed lasteni viia. Minu jaoks oli see suurepärane võimalus lugemispesa ideed laiemalt levitada ja just lastele suunatult. Kõige keerulisemaks osutuski see, et kui tavaliselt koolitan täiskasvanuid, siis nüüd tuli reaalselt lastega tegevusi teha. Tähenärija idee (algselt pärit Eralasteaed Naba lugemispesast) sündis protsessi käigus; käpiknukuga mängimine osutus minu jaoks füüsiliselt ja vaimselt väljakutsuvaks. Õnneks toetas nukunäitleja Mart Kampus mind väikeste nõuannetega.

Õpsik: Kes ja mis osas saate sisu välja mõtleb?

Maili: Alustuseks rääkisin mina Kadi Katariina Priskele ja Elo Selirannale lugemispesa ideest ja eesmärkidest. Mul olid ka omad kindlad mängud ja lugemistegevused, mis minu arust teemadega sobisid. Protsessi käigus selgus, et telemaailmal on omad kindlad vormid ja võimalused ja seega muutusid paljud ideed, mõned asendusid ja välja tuli ikkagi parim, mis võimalik.

Õpsik: Kuidas saadet ette valmistate?

Maili: 2014. aasta kevadel filmisime ühel pühapäeval kõik kümme osa. Sellele eelnes paari kuu pikkune periood stsenaariumite mõtlemiseks. Teleekraanile jõudev 10 minutiline osa nõuab tegelikult väga suuri ressursse. Minu jaoks

oli üllatav, et seda ühte saadet filmiti keskmiselt tund aega, studios oli pidevalt umbes 10 inimest, kes olid kogu aeg töös. Kuna olin ise erinevates rollides: külaline Maili, käpiknukk Tähenärija ja ka veidi stsenarist (näiteks tegin ka salvestuse ajal mõned metoodilised tähelepanekud), siis oli see päev minu jaoks väga väsitav ja ka tohutult õpetav. Õnneks on minu tegevused kiire kohanemine ja loovus: ilma nendeta ei oleks saanud seal studios ja telemajas hakkama.

Õpsik: Kuivõrd huvitab teletegijad lugemaõpetamise nii-öelda töde ja õigus, tegevuse põhjendatus?

Maili: Minu kogemus oli selline, et saatemeeskond (eelkõige Kadi Katariina Priske ja Elo Selirand) olid väga huvitatud sisuliselt laste lugemaõppimise toetamisest, nõugetest meetoditest lugema õppimisel. Ideid oli kõigil väga palju, aga selgus, et telesaate vorm seab teatud piirid. Näiteks ei saanud teatud lugemismänge mängida, sest pildis jäävad väga väikesed mängud mannetud. Samuti ei saanud mängida lõbusaid liikumismänge lugemisest, sest pidi arvestama ruumi, kaamerate ja mikrofonidega. Meeldivaks üllatuseks ongi jäänud see, et tegelikult oli Lastetuba toimetuse liikmed väga huvitatud sisulisest koostööst ja oli näha, et nad andsid endast parima.

Õpsik: Mida see saates osalemine sulle endale on andnud?

Maili: Tohtu kogemuse koostööst, pingutusest, kõigest sellest, mis jääb tegelikult kaamera taha ja tegemise rõõmusest. Mulle andis see ka meelerahu, et olen saanud levitada lugemispesa ja rõõmuga lugema õppimise ideed. Mida aasta edasi, seda rahumeelsamalt ma suudan maailma näha ja seda selgemaks läheb mul pilt, et Lugemispesa on üks armas koht ja idee.

PÄEVATEEMA

LUGEMISÜHINGU AASTARING: TÖÖ KIIDAB TEGIJAT

2014. aasta tähtsündmuseks oli Tartus 9. mail toimunud konverents „Alustame aabitsaga“. Rõhuasetus oli uute, last lugema aitavate töömeetodite tutvustamisel. Pakuti hulgaliselt toredaid ning toimivaid näpunäiteid, kuidas lapsi lugema õppimisel aidata. Esitleti alternatiivseid võimalusi aabitsast lugema õppimisele ning tutvustati uusi ja meenutati vanu aabitsaid. Toredaid trükis ilmunud õppematerjale tutvustasid mitmed eripedagoogid.

Projekti „Väikesed kodu-uurijad“ võistluse üldteema oli „Kuidas me lugema õppisime“. 3.-6. klassi kodu-uurimistöde võistlusele saabus 87 tööd 23 Eestimaa koolist. Õpilased meenutasid, uurisid ja kirjutasid, kuidas nad ise, nende õed-vennad, vanemad ja vanavanemad lugema õppisid. 13. septembril Järvamaal Vargamäel toimunud tänapäevale olid kutsutud kõik võistlusel osalejad koos juhendajatega. Tegutsesid töötoad ja toimus juba traditsiooniks saanud konverents omanäolisemate töde tutvustamiseks. Laste kõrval kõnelesid ka töid juhendanud ema ja vanaisa. Kokkuvõtet ja parimaid töid saab lugeda lugemisühingu kodulehel. Sügisel, 21. novembril, toimus Laagri Koolis projekti Lugeda On Mõnus 15. hooaja avapidu. Esitati omaloomingut Eesti kirjanduse ja filmide põhjal: minidramatiseeringuid, laule, tantse, paroodiaid. Päeva külaline oli kirjanik Andrus Kivirähk. Lõpuks viidi kokku raamatud ja nutiseadmed ning peeti kirjanduslikku võistlusmängu tahvelarvutitega.

2014.a toimus Eesti Lugemisühingu koolitussarjas 5 avatud koolitust teemadel „Lapsekeskne õpikeskkond lugeja arengu toetajana“, „Lugemismängudest

kuuldemängudeni“, „Lugemispesa kui mõtteviis“, „Raamat lapse kõne arengu toetajana“

Koostöös SA Eesti Teadusagentuuriga teostus projekt „Teadusraamat annab teada“. Et lapsed neile koostatud teadusväljaandeid paremini tundma õpiksid ja et õpetajad seda kirjavarat rohkem tunneks ja väärtustaks, korraldas lugemisühing võistluse, mille käigus valmisid raamatuid tutvustavad videod, slaidiread ja posterid. Projekti lõpupeol 2014. a aprillis jagas meediaõppejõud Elyna Nevski lastele ja juhendajatele nõuandeid video ja slaidivaatmiku koostamiseks. Ülevaadet võistlustöödest kui ka tema soovitusi saab lugeda lugemisühingu kodulehel. Mai-kuus 2014 algas aga ka uus Teadusagentuuri toel arenev projekt Fühbits, füüsika- ja tehnikaalase lihtsa lugemiku koostamine.

SA Innove toel toimunud projektis „Üldhariduse pedagoogide kvalifikatsiooni tõstmine“ koguti Eesti asjatundjate seisukohti lugema ja kirjutama õppimise kohta, et toetada lapsevanemaid ning lasteasutuse ja kooli koostööd laste tervikliku arengu tagamisel. Koolitusseminarid mitmes paigas töid esile uskumusi, mida ei saa lapse üldise edenemise seisukohalt kasulikuks pidada (nt küsimuse vormis antuna – kas laps tohib raamatut pooleli jätta; kas tohib tähti näidata enne, kui häälda oskab jms). Kõikides kohtades, kus koolitused toimusid, tõdeti, et sellise teemaatika arutelu on väga vajalik. Lapsed oskavad praegu mõndagi sellist, mida varem ei osatud, samas oskamata seda, mida oleme pidanud loomulikuks. Ehkki teadus sammub edasi ka selles vallas, on probleeme, millele tänase teadus-

liku teadmise põhjal veel ei ole lahendusi.

Jätkus koostöö Lastekaitseliiduga: koos teiste laste lugemise eest hoolitsejatega valiti Hea lasteraamat 2013. Hea Raamatu nimekiri on leida Lastekaitseliidu kodulehel.

2014. aasta sügisel algas koostöö Tartu Linnavalitsuse Kultuuriosakonnaga, et toetada Tartu saamist kirjanduslinnana UNESCO loovlinnade võrgustiku liikmeks. 2014. aasta lõpus valmis vabatahtliku tööna venekeelne tõlge nõuannete kogumikust „Soovitudused ja nipid, kuidas meelitada last lugema“, seega siis „Советы и приёмы, которые помогут привлечь ребёнка к чтению“. Head mõtted saavad teoks, kui on kaasamõtlejaid, kes üksteist toetavad ning säravate silmadega ja õhinapõhiselt vahvaid tegusid teevad. Olgu need siis väikesed armsad lugemispesad erinevates Eestimaa paikades, koolitused, projektidega seotud kokkusaamised või muud koostöövõimalused.

Täna teid, head ühingukaaslased, 2014. aasta tegemistes kaasa loomast. Suur tänu, hakkajad ja koostöömeelsed nõukoja ja juhatuse liikmed! Palju jõudu ja häid mõtteid, tublid ja toimekad projektijuhid!

HELI PRII
Paide Ühisgümnaasiumi
õpetaja, Eesti Lugemisühingu
juhatuse esinaine

LUGEMISPESA KUI MÕTTEVIIS

MAILI LIINEV
nõustaja ja koolitaja, Kaja Kivisikk,
Tartu Descartes'i Kooli õpetaja

Lugemispesa kui mõtteviis sai alguse 2004. aastal, mil loodi projekt „Lugemispesa“. Projekti kandev idee oli ja on, et laps saab õppida lugema meeldivas keskkonnas, teadlikult loodud kirjaoskust toetavas

keskkonnas ja olla ise aktiivne õppija ja looja. Lugemispesa idee on olnud alati loov ja väga praktiline. Vastuse peavad saama küsimused: miks luua lugemispesa, mis on õpetaja roll, millised uskumused seda toetavad, kuidas luua ja mida seal teha.

Läbi aastate on projekti eestvedajad jaganud oma kogemusi mitmetel koolitustel üle Eesti. Tänu sellele on aktiivsete pesapunuajate arv lasteaedades ja koolides pidevalt tõusnud. Eilsed koolitatavad on tänaseks ise saanud aktiivseteks mentoriteks ning jagavad omakorda oma häid mõtteid.

Sellest on võitnud nii lapsed kui ka õpetajad. On ju lugemispesa koolitused tänu oma praktilisele suunitlusele andnud õpetajatele palju ideid laste lugemishuvi tõst-

miseks. Lugemispesa rajamine pakub õpetajatele võimalusi lapsi märkamatult suunata ilma, et laps peaks lugemist tüütuks kohustuseks. Vastupidi – tänu mängulisusele, hubasele ja pingevabale keskkonnale võtavad lapsed lugemisega seotud tegevusi kui toredat vaheldust igapäevasele õppetööle nii rühmas kui klassiruumis.

Hetkel pakub Eesti Lugemisühing koolitusi lasteaeda ja koolide õpetajatele, kes soovivad lugemispesa luua. Koolituste sisuks on lugemiskeskonna loomine, lugemistegevused rühma- ja klassiruumis ja lugemisprobleemidega laste ja perede toetamine.

Loe lugemispesadest täpsemalt www.lugemispesa.ee ja leia meid Facebookist.

LUGEMA JA KIRJUTAMA ÕPPIMINE: ASJATUNDJATE ÜHISSEISUKOHAD

Käesolevas avalduses vormistavad eesti lugemisdidaktikud ja lugemise uurijad oma ühised seisukohad

- kirjaoskuse olemuse ja kirjaoskuse kujunemise, sh kirjaoskuse kujunemiskeskuste

- kirjaoskust toetava arengukeskkonna

- kirjaoskuse kujunemiseks vajalike tegevuste

- kirjaoskuse mõõtmise ja hindamise asjus

Dokument sisaldab ka soovitusi selle kohta, mida ühes või teises rollis asuv isik lapse arengu toeks saab ette võtta.

KIRJAOSKUSE KUJUNEMINE

Kirjaoskuse määratlus on ajas muutunud vastavalt sellele, kuidas muutuvad kirjalik keskkond ja ühiselust tingitud vajadused sellega toime tulla.

21. sajandi kirjaoskuse käsitlus hõlmab lisaks lugemistehnikale, motiveeritud ja reflekteerivale lugejakäitumisele, aktiivsele loovale kujutlusele ja mõistmisele ka suutlikkust vallata tehnilisi vahendeid, teha lugedes ja kirjutades koostööd, valitseda samaaegselt mitut infovoogu, luua ja analüüsida multimeediatekste, anduda nautivale lugemisele ning võtta eetilise vastutuse kirjalikus suhtluskeskonnas osalejana.

Alljärgnevas räägitakse lugemisest ja kirjutamisest kui suhtluses läbiõimunud tegevustest, viies need koos kirjaoskuse mõiste alla.

Kirjaoskuse eeldused kujunevad suuresti individuaalset teed pidi, st lapsed jõuavad lugemise ja kirjutamiseni omas tempos ja tegevuste järjekord võib olla mõnevõrra erinev. Paljudel lastel saab pealtnäha mahajäämine ühes osaoskuses kompenseeritud teiste osaoskuste kaudu. Kõigil lastel ei kujune kirjaoskus ühtviisi ladusalt. Kui kirjaoskuse eeldused vormuvad raskustega, võib välja kujuneda püsiv kirjaoskuse raskus ehk lugemis- ja/või kirjutamisraskus. Raskused kirjaoskuse omandamisel võivad olla märgatavad varases eas enne otsest kokkupuudet kirjaliku tekstiga.

Kirjaoskuse omandamine on elukestev. Laps hakkab sündimisest alates nii vastu võtma kui ka väl-

jendama teatud tähendusi, hakkab liigutuste ja häältega suhtlema teda ümbritseva sh raamatu vormis objektidega, kujunditega, suuliste tekstidega – mis kõik viibki kirjamärkide ja raamatute uurimiseni, küsimiseni, objektide liigutamiseni, reastamiseni, asjade avamiseni.

Lugemahakkamine on maailma uurimise üks osa. Samas kestab indiviidi kirjaoskuse areng seni, kuni kirjalik suhtlus eeldab temalt uute oskuste omandamist. Iga inimese kirjaoskuse areng on oluline ja väärtuslik just sellel tasemel, kus see parajasti toimub. Lugemis- ja kirjutamisraskusega lapse oskused arenevad üldise arengu käigus niisamuti edasi ning vajavad täiskasvanute toetust ja hoolt.

Lugemise-kirjutamise paljud osaoskused võivad kujuneda samaaegselt, mis tähendab, et kirjaoskuse õpetamist on küsitav jagada ajaliselt perioodiliseks tööks ühe või teise osaoskusega. Igal õppimisjärgul – lasteaias, eelkoolis, koolis – tuleb toetada kõikide erinevate osaoskuste arengut ja seda ikka võimalikult elulises kontekstis ehk nii, nagu asjad elus käivad. Sellega ennetatakse lugemisraskuste teket. Kui lugemisraskust ei õnnestugi täielikult ennetada, on suureks saavutuseks ka raskuste tunnuste leevendumine.

Laps kasutab lugemist ja kirjutamist oma tegevuses (mängus) kaugelt enne seda, kui tal tekib õigekirjateadlikkus ja kui ta tähti häälikutega seostab. Samas võib ka vilunud ja erudeeritud lugeja, täiskasvanud kirjaoskaja, eksida nii sõna kokkulugemisel kui ka kirjanekul.

Seega on eri laadi osaoskuste arendamine oluline läbi kogu haridustee, sh tähelepanu osutamine uute mõistete ja vähetuntud sõnade koostisele ka põhikoolis ja gümnaasiumis.

TOETAV ARENGUKESKKOND

Kirjaoskuse kujunemise eelduseks on rikas kirjalik keskkond: last ümbritsevad pildid, tekstid, raamatud, lugemismängud, mänguasjad, mis ajendavad rolle mängima ja üldse suhtlema. Tähtis on lapse omalooming – piltide, tekstide,

mängus koostatud sõnumite – säilitamine ja eksponeerimine. Hästi korraldatud keskkond äratav huvi kirjasõna vastu ning huvi uurida ja küsida. Kui tänapäevases kirjarohkes keskkonnas ei teki lapsel huvi tähtede ja nende tähenduse vastu, on see märk lugemiskeskuste riskist. ...

Iga täiskasvanu – lapsevanem, õpetaja jpt – saab olla lugemise-kirjutamise eeskujuks. Täiskasvanu mudeli põhjal õpib laps raamatut kätte võtma, lugemiseks mõnusat kohta valima, lehte keerama, sünnipäevaks käekirjalist õnnitluskaarti kirjutama. ...

Niisamuti mõjutavad laste hoiakuid teised lapsed, mistõttu on väga oluline rakendada lastel endilt tulnud algatusi lugemiseks-kirjutamiseks, nt mänguks, mis neid tegevusi sisaldab.

Kirjaoskuse õpetamiseks on aja jooksul välja töötatud palju meetodeid – lähtumine häälikute eristamisest, täissõnade esitlemisest, tekstist sõnade eraldamine jms. Ei ole meetodit, mis oleks ühtviisi hea igale lapsele. Toetav arengukeskkond sisaldab vahendeid – täheklotsid, sõnakaardid, pusled, materjalid tähekuju jäljendamiseks, eri laadi lauamängud – millega tegeleda saab laps teha seda, mis talle parasjagu arendav on.

Õpetaja peaks omalt poolt pakkuma neid meetodilisi võtteid, mida ta suudab põhjendada. Eesti hariduses ajuti ületähtsustatud häälikanalüüsi peaks juhendama selles ettevalmistuse saanud pedagoog. Lapsest lähtuv õpetaja leiab lahendused loovalt, lastega koos tegeledes. Oluline on iga lapse lugema- ja kirjutamaõppimise juhendamine talle jõukohasel tasemel. Ka väheste võimetega laste edasimineku ja arengu on väärtuslik.

KIRJAOSKUSE KUJUNEMIST TOETAVAD TEGEVUSED

Tulemusliku tegevuse käivitab motiiv: lapsel on soov ja põhjus lugeda ja kirjutada, kui tegevusel on tema jaoks mõte. Mida rohkem laps teab ja väärtustab võimalusi, kus kirjaoskust on vaja (ehk siis kirjaoskuse funktsioone), seda enam tahab ta neis tegevustes osaleda.

Hea õpetaja pakub tegutsemisviise, mis toetavad õppija enesevalmistust.

Eri keskkondades tegutsevad õpetajad (kodu, lasteaed, eelkool, kool jm) ei saa panna teistele kohustusi (ega peaks tegema teistele ettekirjutusi), aga väga toetav on, kui ühes keskkonnas juurdunud hea tava kandub ka teisale, kui tekiavad seosed siin ja seal omandatu vahele – samalaadsed tegevused, samad tekstid, samasugune suhtumine.

Kuna väga suures jaos arenevad lugemise-kirjutamise osaoskused paralleelselt, jäävad paljud õpetuses rakendatavad tegevused algusest alates samaks (rütmsal-mid jm töö rütmiga, sõnamäng kaja ja riimiga, sõnade ja kujundite võrdlemine, tähekuju jm sümbolite jäljendamine, piltidel oleva sõnastamine, piltide jm kujundite järjestamine, siltide jm lühitekstide kirjutamine-lugemine, mõistatamine, käe ja silma koordinatsiooni arendamine – pusled, joonistamismängud jms), muutuavad aga tegevuse maht, tempo ja iseseisvuse aste. Kõiki tegevusi saab teha algul koos, siis järjest märkamatult juhendades, kuni jõutakse iseseisva soorituseni. Vajadusel (kasvõi igapäevaselt) naastakse eelneva etapi juurde – teha aeglasemalt, üheskoos, kuni on saavutatud kindlustunne.

Lugemise ja kirjutamise kaudu väljendab õppija oma isikupära. See eeldab aga, et tal on võimalik teatud määral valida tegutsemisviisi, aega, kohta, rolli tegevuses, tegutsemist üksi või kellegagi koos, valida teksti lugemiseks ja ülesande liiki kirjutamiseks.

Tänapäevane kirjalik multimeediaalne keskkond eeldab igalt osaliselt varasema ajastuga võrreldes suuremat oskust valida enesele vajalikku ja jõukohast lugemist, suhetuda loetusse analüüsivalt ja vajadusel oma seisukohta ja huvi väljendada, kasutada eri vahendeid oma sõnumite edastamiseks (käekiri, klahvikiri).

KIRJAOSKUSE MÕÕTMINE JA HINDAMINE

Lapse oskus lugeda või kirjutada on määratud paljude olukorrast

johtuvate teguritega – kellele ja miks ta oma oskusi avaldab, millises meeleolus, millise materjaliga ja mil viisil tegutseb. Mida noorem laps, seda olulisem on tema oskusi kirjeldada ja analüüsida autentse ehk loomulikus olukorras – mängus, vabas suhtlusega kaasnevas lugemise-kirjutamises, kusjuures pikema aja jooksul – mitte seades last kontroll-olukorda. Pole olemas üheselt mõistetavat seisundit "ei loe" ega ka mitte "oskab lugeda". Need hinnangud sõltuvad olukorrast, kus last jälgitakse ja jälgija enese arusaamast lugemise-kirjutamisoskuse asjus. Lasteaialaste ja nooremate koolilaste määratlemine lugejana-kirjutajana ühekordse soorituse põhjal on kasvatusteaduslikult põhjendamatu.

Kui õppetöö korraldus nõuab õppija lugemis- ja kirjutamisoskuse kontrolli hindamise eesmärgil, tuleb järgida põhimõtet, et hindamine sisaldab toetavat tagasisidet, andes lapsele selge sõnumi selle kohta, milles on ta tubli, mida teeb hästi. Niisamuti peaks lugemise-kirjutamise hindamise protsess sisaldama harjutamise võimalust. Keeruliste ja harvaesinevate korralduste (tööjuhendite) puhul ei pruugi laps taibata, mida ja kuidas temalt täpselt oodatakse. Lapse sooritus nn kontrollolukorras võib seetõttu oluliselt erineb tema võimetekohasest sooritusest ning seetõttu võib hindaja teha valesid otsuseid.

Kirjaoskuse varase hindamise eesmärk peaks olema lapse tegutsemisviisi ja vajaduste väljaselgitamine. Hindamine annab täiskasvanutele võimaluse teada saada, kuidas laps on arenenud ja mis teda huvitab. Varane hindamine võimaldab märgata riski tunnuseid ning suunab leidma ja rakendama lapsele sobivaid õpetavaid meetodeid.

Õpetaja (lasteaias ja koolis) peab professionaalina seisma selle eest, et lapse oskusi mõõdab ainult kasvatusteadusliku ja keeledidaktikalase ettevalmistuse saanud isik, ja et mõõtmistulemusi kasutatakse lapse arengut soodustavalt (sh koolikliimasse, lapse enesehinnangusse puutuv).

ÕPETAJA KUI LUGEMISKEKKONNA LOOJA

HELLE TAKSO-TITARENO
magistritöö „Õpetaja roll lugemiskeskonna loojana“ autor, Tallinna Ühiskõrgkooli klassiõpetaja

Lugemine on seoses muutustega ühiskonnas ja tehnika arenguga kujunenud üheks probleemsemaks teemaks hariduse valdkonnas. Kuigi interneti pidevalt suu-

renev kasutamine paneb inimesed aina rohkem lugema, on laste vaba aja veetmisel lugemise eelistamine langenud. Samas lugemisoskuse arengu jaoks on aga oluline, et lapsed loeks võimalikult palju ja meelsasti. Lugemisoskus on õpiskuste väga oluline osa, sest hea lugemisoskus annab lapsele eeldused haridussüsteemis hästi hakkama saada. Sõltumata meediumist (paberandja, televiisor, arvuti vm) on oluline, et lugeja mõistaks teksti ning suudaks saadud infot kriitiliselt analüüsida ja igapäevaelus rakendada. Lugemismotivatsiooni saab õpetaja toetada peamiselt kahel moel: esmalt luues motiveeriva lugemiskeskonna

ning teiseks kavandades oskuslikult klassiväliseid lugemist. Lapsed õpivad kõige edukamalt lugema oma loomulikus keskkonnas ja arvutid ning internet on nende jaoks üks keskkond, kus lugeda. Selleks, et lapsed sooviks lugeda ka paberandjalt ja nautida raamatute lugemist, on vaja õpetajatel läheneda laste lugemismotivatsiooni tõstmisele ja hoidmisele uute meetoditega, mis toetavad lapse huvi ja on kooskõlas lapse arenguga. Seega tänases ühiskonnas on oluline pöörata tähelepanu meetoditele ja hoiakutele, kuidas last lugema suunatakse. Pelgalt mehaanilisest õpetamisest ei piisa: oluline on tekitada lapses tunne, et ta soo-

vib ja tahab lugeda. Kuna õpetaja roll laste lugemisharjumuste kujundamisel on väga suur, algatati 2004. aastal Eesti Lugemisühingu projekt "Lugemispesa" eesmärgiga anda õpetajale võimalus saada uusi teadmisi ja oskusi selle kohta, kuidas luua lasteaias ja koolis motiveeriv lugemiskeskond ning muuta lugemistegevused lastele huvitavaks. Lugemispesa kui motiveeriv lugemiskeskond on üks võimalus, kuidas väärtustada lugemist ja muuta see lapsekeskmaks. Projekt „Lugemispesa“ andis õpetajatele teadmisi ja oskusi, kuidas muuta lugemine lapse jaoks huvitavaks.

Minu uurimistöö eesmärgiks oli

uurida, kas õpetajad peavad oluliselt motiveeriva lugemiskeskonna loomist ja kas motiveeriv lugemiskeskond on mõjutanud laste lugemisharjumusi, ning kaardistada õpetajate organiseeritud lugemistegevusi, mis tõstavad laste lugemishuvi. Intervjuude ja vaatluste tulemusi võrreldi M. Vesiko 2005. aastal tehtud magistritööga „Lugemiskeskond lasteaias ja esimeses kooliastmes: lugemispesa loomine ja toimimine“ selgitamiseks, kas ja millisel määral kasutasid „Lugemispesa“ projektis osalenud õpetajad 2004. aastal käivitunud projekti käigus loodud motiveerivat lugemiskeskonda ka 2013. aastal.

FOORUM

KIRJAOSKUST TOETAV ÕPIKESKKOND

ANNELI LAAMANN
Eesti Lugemisühing, Eralasteaed Naba vanemõpetaja

Koolieelsesse ikka jääb lapse intensiivne kõne areng, samuti tähtede tundma ning lugema ja kirjutama õppimine. Laps omandab esmase kirjaoskuse ning lisaks hakkab kujunema juba ka funktsionaalne ja rekreatiivne kirjaoskus (laps hakkab looma ja kirja panema oma tekste). Seepärast on oluline, et ümbritsev keskkond ja täiskasvanud toetaksid ja looksid lapse kirjaoskuse arengut stimuleeriva ümbruse. Üheks kirjaoskust toetavaks elemendiks õpikeskkonnas on ks spetsiaalse lugemis- ja kirjutamiskeskuse või -nurgakese ehk lugemispesa olemasolu rühmaruumis.

2014.a kevadel kaitsesin magistritööd teemal „Kirjaoskust toetav õpikeskkond tavarühmas ja lugemispesaga rühmas“.

Uurimustöö eesmärgiks oli välja selgitada, kui teadlikud on lasteaedade õpetajad kvaliteetsest, lapsekesksest ja laste keele- ja kõne ning kirjaoskuse arengut toetavast õpikeskkonnast. Lähtuvalt eesmärgist seati uurimustööle alaeesmärgid:

- selgitada välja, kuidas toetab kirjaoskust lasteaia õpikeskkond;
 - võrrelda õpikeskkonna kvaliteeti lugemispesadega rühmades ja tavarühmades;
 - selgitada välja rahvusvahelise mõõtmisvahendi ELLCO Pre-K sobivus eesti lasteaedade kirjaoskust toetava õpikeskkonna hindamiseks.
- Uurimistöö eesmärkide teostamiseks kasutati kombineeritud meetodit – kvantitatiivset õpikeskkonna vaatlust rahvusvahelise kirjaoskust toetava õpikeskkonna kvaliteeti hindava mõõdikuga ELLCO Pre-K (*Early Language and Literacy Observation Tool*, 2008) ja kvalitatiivset struktureeritud intervjuud vaatlusrühmade õpetajatega. Uurimistulemused analüüsiti algal eraldi ja viidi seejärel omava-

hel kokku ja hinnati, kas need katkusid või mitte.

Käesolev magistritöö oli esimehe uurimustöö Eestis, mis uuris lasteaia õpikeskkonna kvaliteeti lapse keele- ja kõne- ja kirjaoskust toetavast aspektist.

Magistritöö uurimus viidi läbi jaanuaris-veebbruaris 2014. Valimi moodustasid 15 rühma, neist 8 tavarühma ja 7 lugemispesaga rühma. Valimi rühmades käivate laste vanus oli erinev: üks oli liitühm (3-7 a), kaks 3-4-a laste rühma, kaks 4-5-a rühma, neli 5-6-a laste rühma ja kuus 6-7a laste rühma. Uurimistöö intervjuus osales üks õpetaja igast rühmast ehk kokku tehti 15 intervjuud.

Antud uurimusest selgus, et õpikeskkonna kvaliteet on väga erinev, alates rühmaruumi paigutusest – kas on loodud tegevuskeskused – kuni õppemeetodite ja vahendite kasutuseni. Lugemispesadega rühmade tulemused olid vaatlusmõõdiku pea kõigis viies valdkonnas tavarühmade näitajatega sarnased või pisut paremad kui tavarühmadel. Iseäranis suur oli erinevus raamatute lugemise ja tekstide esindatuse ja varajase kirjaoskuse valdkonnas.

LUGEMISMÄNGUD

KADI LUKANENKO
Tallinna Ülikooli eripedagoogika

Projekt "Lugemismängud" on juba kümme aastat rõõmistanud paljusid lugema õppijaid, lugema õpetajaid ning lugemismängude suuri ja väikesi mängijaid. Koostöös kirjastusega Koolibri on välja antud viis kogumikku, 1. ja 2. kogumik on saanud juur-

detrüki ning 1. kogumik on tõlgituna avaldatud Soomes. Praegu käivad ettevalmistused kuuenda kogumiku väljaandmiseks. "Lugemismängude" kogumikesse on mängud saadud kahe üleriigilise konkursiga. "Lugemismängude" edu ja populaarsuse võti seisneb selles, et need mängud on loonud Eesti õpetajad, eripedagoogid ja logopeedid mõeldes eesti lastele, seega kajastavad need mängud pedagoogide kogemusi eesti laste õpetamises. Mängud arvestavad meie keele omapäraga, kajastavad eesti meelt ja seda, kuidas eesti keeles lugema õpitakse ning mis selle juures raskusi valmistab. Logopeedide ja eripedagoogide poolt mängudesse pandud teadmised lugemiskeskusest ning toetavast õpetamisest teevad "Lugemismängud" eriti väärtuslikuks.

KOGU ABI RAAMATUKOGUST

ANNELI KENGSEPP
Eesti Lastekirjanduse Keskus, Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu lasteteeninduse toimikond

Pea igas raamatukogude tööle tagasivaatavas ettekandes või aruandes jõutakse tõdemuseni, et „üks ei ole ühtegi“ ja oluliseks märksõnaks tegutsemisel on ikka „koostöö“. Koos olakse targemad ja tugevamad, nähtavamad ja mõjusamad iga hea mõtte elluviimisel. Nii ka üsna elementaarsena näiva teema nagu lugemiskeskuse edendamise ja lugemisvara tutvustamise puhul.

Vaadates Tallinnast nii 100 kilomeetrit põhjapoolse jagan eelmise aasta novembris Soome rahvaraamatukogude külastuse üht meeldivalt silma hakanud teemat. Õppereisil osalenud Eesti rahvaraamatukogudes laste ja noortega tegutsevatele raamatukoguhoidjatele avaldas muljet, kuidas laste lugemise arendamisele ja üldise kultuurihuvi suurendamisele aitab kaasa süsteemne koostöö kultuuri- ja haridusministeeriumi, omavalitsuste ja koolide vahel, et lapsed õpiksid tundma kodukandi erinevate kultuuriasutuste, sealhulgas ka raamatukogude võimalusi

(Lohja ja Turu kultuuriraja e Kultuuripolku programmid, Lukuinto teema-aasta).

Samataolistest suurepärasest kodumaistest tegudest võiks siinkohal välja tuua kaheksa Tallinna vanalinna muuseumi ja keskuse omal algatusel ellu kutsunud projektid „Kaheksa ühe hoobiga“ ning „Puust ja punaseks“. Esimeses neist saavad lapsed koolivaheajal nädala jooksul osa põnevatest erinevate muuseumide haridusprogrammidest ja tegevustest. „Puust ja punaseks“ aga on suunatud 4. klassidele, kes päeva jooksul saavad uusi teadmisi erinevates mäluasutustes ajaloo, teatri, kunsti ja muusika vallas või uurida hoopis lähemalt loodust, kirjandust, disaini ja inimest.

Mida tehakse raamatukogudes lapse ja raamatu kokkusaamiseks? Raamatukogudes korraldatakse lastele raamatukogutunde, ettelugemisi, ööraamatukogusid, konkursse, mälumänge, muinasjututunde, näituseid, etendusi, kohtumisi kirjanike, illustraatorite ja teiste loomeinimestega, meisterdatakse, joonistatakse, tutvustatakse raamatuid, raamatuid, raamatuid. Lastele kingitakse raamatuid, lugemist seotakse erinevate teema-aastate ideedega, lugemisega liidetakse klasse (nt projekt „Loeme valmis oma raamatu“), lugema ärgitatakse läbi ajakirjanduse, lugemist edendatakse läbi mängu ja appi kutsutakse lugemiskoeri.

Kõik ikka selle nimel, et tajuksime jätkuvalt meid ümbritsevat kultuuri ka tekstipõhiselt, mitte vaid läbi visuaalide, helide ja tehnoloogia. Suvele vastu minnes aga ootavad Eesti rahvaraamatukogudes lapsi ees mitmed lugemisprogrammid oma õhinasti ja boonustega. Suvi raamatuga!

KAUGELE EI LÄHEKSKI, / VAATAKS RINGI KODU LIGI / AVASTAKS EHK OMETIGI SEDAGI VÕI TODAGIGI...

TIINA KIVIMÄE
Paide Ühisgümnaasiumi õpetaja

EVE KRAISS
Paide Ühisgümnaasiumi õpetaja

Nende Henno Käo luuleridadega võib kokku võtta peagi 5. juubelit tähistavat väikeste kodu-uurijate projekti.

2010/ 2011. õppeaastal kuulutas Paide Ühisgümnaasium õpetaja Heli Prii algatusel välja 3.- 6. klassi õpilastele kodu-uurimise võistluse.

Esimesele võistlusele, mille teemaks oli pere ja kodu, saabus 92 tööd nii mandriilt kui saarelt. Esindatud olid nii suured linna- kui ka väikesed maakoolid. Uuriti vanemate ja vanavanemate kooliaega, nende lapsepõlve ja mängu. Mitu tööd kirjutati sugupuude ja talulugude teemal. Palju kirjeldati erinevaid töid, mida lapsed tegema pidid; kuid jäi mulje, et kõike tehti rõõmuga, elu loomuliku osana. Väljaveninud põlvedega dressi- ja karupüksid jalas, mängisid ühe uurimistöö autori sõnul tema vanemad toredaid ja lõbusaid mängu, omamata midagi kallist.

Teise võistluse teema oligi „Mäng on väikese inimese töö“. 28 koolist laekunud 70 tööd olid täis toredaid vanematelt ja vanavanematelt päritud mängude kirjeldusi. Samuti sisaldasid tööd toredaid mõtteid mängimisest. Mitmest uurimusest selgus, et väikese inimese mängust kasvaski välja hilisem elukutse. Hinge läks ühe noore autori mõte: „Minu emal oli väikseks parasjagu mänguasju. Mängimiseks piisavalt ja lõhkumiseks liiga vähe.“ 2012/13. õppeaasta võistluse pealkiri oli „Nii kena on olla, kui pere on koos“. Sellele konkursile saadeti 82 uurimust 25 Eestimaa koolist. Tööd olid kirjutatud peiretraditsioonidest, vanavanemate pulmapidudest, töötalutest,

perede mardri-, kadri- ja jõulukommetest. 3. klassi poisi lihtne mõte perekonnast oli väga tabav: „Minu pere lugu on üsna tavaline ja argipäevane, kuid minu jaoks oluline.“

Neljas väikeste kodu-uurijate konkurs kandis pealkirja „Kuidas me lugema õppisime“. 87 võistlustöös meenutati lugemaõppimist läbi erinevate põlvkondade, piitsa ja präänikut, esimesi õpetajaid ja raamatuid. Seekordne konkurs paistis silma selle poolest, et tööde juhendajateks oli järjest rohkem autorite pereliikmeid. 4. klassi tüdruk kirjutas oma uurimistöö kokkuvõttes: „Minu perekonnas on lugemine olnud igapäevase ühel või teisel moel ikkagi meeldiv kui mitte lapsena, siis vanemas eas nauditav. Kui vanem armastab lugemist ja laps seda märkab, siis saab omalegi väikese pisiku külge.“ Traditsiooniline tänapäev ja konverents, mis oli kolm korda Paides toimunud, kolis Järvamaalt pärit suurmehe Anton Hansen Tammisaare sünnikoju Vargamäele. Käimas on viies väikeste kodu-uurijate aasta. Töid teemal „Käbi ei kuku kännust kaugemale“ laekus 30 koolist kokku 103. Juhendajatena oli märgitud 66 nime. Septembris on oodata juubelihõngulist üleriigilist väikeste kodu-uurijate tänapäeva Paides.

PROJEKTID

LUGEDA ON MÕNUS

HELE KRIISA

Laagri kooli õpetaja, Anu Ratasep, Rocca al Mare kooli õpetaja

ANU RATASEP

Eesti Lugesühingu kirjandusprojekt „Lugeda on mõnus“ alustas oma tegevust 2000. aastal viie kooli osavõtul. Praegused projekti koordinaatorid Hele Kriisa ja Anu Ratasep olid tol ajal Tallinna Nõmme Gümnaasiumi 6. klasside juhatajad. See oli aeg, mil koolides olid arvutite kasutamise võimalused veel piiratud, kodudeski oli arvuteid vähestel ning nii mõnigi õpetaja ei julenud projekti tegemises kaasa lüüa just kesiste või lausa olematute arvutialaste teadmiste tõttu. Õpilastele meeldis aga kirjanduse ja arvuti ühendamine väga. Nii tuligi õpetajatel koos õpilastega õppida ning pärast esimest tegutsemisaastat just osalejate soovil jätkata.

Teisel õppeaastal oli osalejaid juba 11 Eestimaa koolist ning hakkas välja kujunema kindel tööruum: sügisel alustasime õpetajate koolitamisega ning õpilaste tutvumissüritusega ühes osalevas koolis, jaanuaris korraldasime teatrikülastuse koos näitlejatega kohtumisega ning mai alguses tegime kokkuvõtteid ja andsime tublimatele auhindu.

Silma sai paista oma huvitavate kirjadega jututoas, kuhu juhendajate-õpetajate eestvedamisel ja õpilaste kaasabil valisime analüüsimiseks sobivaid raamatuid, ikka nii, et klassika kõrval leiaks oma koha ka kaasaegne kirjandus. Jututuppa pääses oma kooli paroolidega ja seal tuli iseenesestmõistetavalt olla kaaslase vastu viisakas. Iga raamatu arutelu jälgis kindlaksmääratud õpetaja. Liiatuda sai projektiga vaid entusiastliku õpetaja olemasolul.

Teisel tegutsemisaastal tuli arvutite abil teha ka koduvõru töid: kirjutada järjejuttu, koostada ristsõnu, joonistada illustratsioone ning tol ajal uudse ideena panna kokku PowerPoint tutvustusi raamatutele. Viimane ülesanne on kestnud läbi aastate ning laste tööd on nii heal tasemel, et õpetajad on neid saanud oma kirjandustundide illestamiseks kasutada.

Projektiga liitusid ka vene õpetajate koolide õpilased ning kuulumispuuetega õpilased Tallin-

nast ja Tartust, sest igaüks saab teha täpselt nii palju, kui oskab ja tahab, kusjuures arvuti on suhtlemisel suureks abiks. Ka poisse on arvuti läbi aastate aidanud lugemise juurde meelitada. Lugesülesannetele kulutatud aeg on kindlasti ka arvutimängude käest võidetud aeg.

Viieteistkümne aasta jooksul on projekti eesmärgid loomulikult muutunud. Kuna enam ei osale vene koolide õpilased ega ka kuulumispuuetega õpilased, siis ei saa projekt enam aidata vene õpetajatele koolide õpilastel integreeruda Eesti ühiskonda, tutvuda eakaaslaste koolieluga ega pakkuda kuulumispuuetega lastele võrdseid võimalusi töötamiseks koos tavakooli õpilastega interneti vahendusel. Samas on projekti kandvaks teljeks alati olnud põhikoolialaste õpilaste ja neid juhendavate õpetajate huvi, seega just huvile ja õhinale toetuv õppimine.

Läbi aastate on projekti eesmärk lastes lugemishuvi äratamine erinevate tegevuste abil.

Viieteistkümnest aastast meenub palju toredaid üritusi: 2-päevane lugemislager Viljandis, kuningas Lugeja I vastuvõtt Nõmme Kultuurikeskuses, vestern-stiilis pidu Paliveres, rahvusliku joonega üritus Rocca al Mare Vabaõhumuuseumis, nõidade ja võlurite kokkusaamised sobiva atmosfääriga Glehni lossis. Külalastatud on enamikke Eestimaa teatreid, tutvutud peaaegu kõigi osalevate koolidega (Kilingi-Nõmme Gümnaasium, Rakke Gümnaasium, Tõrva Gümnaasium, Võhma Gümnaasium, Kadriina Keskkool, C. R. Jakobsoni nim. Gümnaasium Viljandis, Tallinna ja Tartu kuulumispuuetega õpilaste koolid, Tallinna Nõmme Gümnaasium, Rahumäe Põhikool, Laagri Kool, Rocca al Mare Kool jt).

Lugemist väärtustavatele õpilastele pakub projekt võimaluse oma mõtteid avaldada, väga populaarne on läbi aastate olnud rubriik „Lugesin huvitavat raamatut“, kus saab loetud (seda raamatut, mida parasjagu analüüsimiseks ei pakuta) ka teistele soovitada. Eakaaslase hinnang on enamasti kergemini omaks võetavam kui õpetajapoolne soovitus. Samuti oodatakse ühiseid kokkusaamisi.

Loomulikult on projektis osalemine niigi tööga hõivatud juhendajatele suur lisatöö, mille peamiseks tänuks on õpilaste säravad silmad. Projektis osalemine sunnib mõnes mõttes õpetajat rohkem kursis olema ka kaasaegse laste- ja noortekirjandusega, sest tõelised lugemishuvilised – ja neid on tänapäeval ka igas koolis – leiavad kõik uue ja äsjailmunu kiiresti üles. Samuti on õpetajatel hea võimalus omavahel kogemusi vahetada. Projekt on ka võimaluseks kirjanduse tunde teistsuguste ülesannetega rikastada.

Suur tunnustus tuli 2005. aastal, kui „Lugeda on mõnus“ pälvis Euroopa Lugesühingute seas Euroopa innovaatilisema lugemisprojekti auhinna.

FÜÜBITS

MARE MÜRSEPP

Pirita Majandusgümnaasiumi õpetaja, Tallinna Ülikooli lepinguline õppejõud

HELI LUKNER

Tartu Ülikooli Füüsika Instituudi vanemteadur, telesaate Rakett 69 kohtunik

Nagu nutikas inimene mõistab, on selles sõnas koos 'füüsika' ja 'aabits'. Täna lapsed kasvavad üles koos tehnikaga, millest nende vanematel omal ajal aimugi polnud. Laste kõneste tulevad sõnad, mida neile ei osata seletada. Projekti Füübits eesmärgiks on luua tekstikogu, mis füüsika ja tehnika valdkonna sõnu võimalikult lihtsalt seletaks.

Esmalt selgitati lastele huvitav sõnavara, siis

koostati tekstid, ja mitmete kuude vältel on 2. klasside lapsed, aga ka mõned nooremad ja vanemad nende tekstidega tegelnud. Vastavalt laste küsimustele ja kommentaaridele on lugusid ümber tehtud. Need on läbinud ka lapsevanemate ja õpetajate ekspertiisi. Tekstikogu on kättesaadav lugemisühingu kodulehel, kui otsida üles projekt Füübits.

Aga milline on must auk, seda vaadake palun kõrvalolevalt pildilt.

PRAKTILISI TEGEVUSI KOOLI LUGEMISPESAS

KAJA KIVISIKK

Tartu Descartes'i Kooli õpetaja

Teatavasti pole kooliõpilasel mängimiseks enam nii palju võimalusi kui lasteaialapsel. Kuna õpikud on küllaltki mahukad, on õpetajad sunnitud töökava järgides pidevalt tem-

pot hoidma. Alklasside õpetaja peab sageli üheaegselt aitama nõrgemaid, tegelema „tavaõpilasega“ ning pakkuma arenguvõimalusi ka neile, kes ülesannetega kiiremini hakkama saavad.

Siinkohal tulebki appi lugemispesa – koht, kus lapsed saavad omapäi tegutseda, tunnis õpitut mängude abil korrata ning põnevaid projekte tehes omandatud kinnistada. Ehkki peamine lugemispesas tegutsemise aeg on vahetunnid ning pikapäevavarühma aeg, on nii mõnigi kord võimalik seal ka õppetunde läbi viia.

Mida siis teha, et lapsed koolis ainult ei õpiks, vaid ka igakülgset areneksid? Töötoas osalejatele tut-

vustatakse mängu ja tegevusi, mis annavad võimaluse õppetunnis õpitut kinnistada. Lisaks erinevate mõtete jagamisele pakutakse võimalust mõned tegevused ise praktiliselt läbi proovida.

Õpetajad on väga loomingulised inimesed. Enamik meist vajab fantaasialennuks vaid väikest ergutust. Töötoa eesmärk on viia osalejad äratundmisele, et paljud „uued mõtted“ on tegelikult uueduskuri läbinud vanad töövõtted. Minu soov ongi teile see väike müks anda, et seminarilt lahkudes avastaksite leheservalt või märkimisväärt toredaid märksõnu ise uute põnevate mängude loomiseks.

Eesti Lugesühingu seminar

"Lugemisprojektide sünnipäevapidu"

15. juunil 2015 Kadrioru Saksa Gümnaasiumis

Sünnipäeva peavad:

"Lugeda on mõnus" - 15 aastat

"Lugemispesa" - 10 aastat

"Lugemismängud" - 10 aastat

"Väikesed kodu-uurijad" - 5 aastat

Ajakava:

10.00 Lugesühingu aruande-valimiskoosolek

10.30 Avasõnad.

10.35 Anneli Kengsepp: Kogu abi raamatukogust

11.05 Anneli Laamann: Kirjaoskust toetav õpikeskkond lasteaia tavarühmas ja lugemispesaga rühmas

11.25 Helle Taks-Titarenko: Õpetaja roll lugemiskeskonna loojana

11.45 Kohvipaus. Lauaettekanded

12.30 Projektide lühitutvustused

13.10-13.40; 13.45- 14.15 Paralleeltöötoad:

Kirjutama õpitakse kirjutades

Lugemismängud kui lugemiskeskusega laste õpetamise võimalus

Praktilisi tegevusi kooli lugemispesas

Väikeste kodu-uurijate töötuba

Lugeda on mõnus

14.30 Pidulik lõpuring

TOIMETUS

Vastutav toimetaja: Mare Mürsepp
Keeletoimetaja: Anne Uusen

Tallinna Ülikool
Narva mnt 25 Tallinn 10120
opsik@tlu.ee